

Az önkéntes mentőszervezetek tevékenységének megújítása, a mozgalom dinamizálása a társadalmi kapcsolatainak erősítésén keresztül I. rész

Az önkéntes mentőszervezetek szerepe és a láthatóságuk növelése

Renewal of the activities of volunteer rescue organisations, dynamization of the movement through strengthening the social relations of the volunteer rescue organisations I.

The role of volunteer rescue organisations and their increasing visibility

Dr. Márton Balázs

Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
doktorandusz

Email: Marton.Balazs@uni-nke.hu

ORCID: 0000-0001-5485-3509 

Absztrakt

Magyarországon a katasztrófavédelemben, mint nemzeti ügyben való önkéntes közreműködés egyik oszlopát az önkéntes mentőszervezetek képezik. Az önkéntesség a társadalmi tőkéből táplálkozik és a kereteit a civil szerveződések biztosítják. A minél nagyobb tömegek és szélesebb társadalmi kör katasztrófák elleni védekezésbe történő bevonása közös érdek, amely az önkéntes mozgalmak dinamizálása útján valósulhat meg. Ennek egyik módja az önkéntes mentőszervezetek társadalmi kapcsolatainak erősítése. A különböző közösségek sajátosságait figyelembe véve, differenciált módon, a már meglévő hazai, illetve más országokból elsajátított minták mentén növelhető a társadalmi részvétel az önkéntes mentőszervezetekben. Az ifjúság, a felsőoktatás, a gazdasági társaságok és más helyi közösségek specifikusan tudnak hozzájárulni a katasztrófavédelem ügyéhez és kiaknázatlan humán erőforrást jelenthetnek az önkéntes mozgalmak utánpótlásánál. A természetes társadalmi kollektívák alulról építkeznek, mindemellett több olyan eszköz is létezik, amelyek hatékony alkalmazásával az állam, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv katalizátora lehet az önszerveződésre irányuló szociális folyamatoknak. Ezek bemutatásán kívül, a tanulmány célja, hogy gondolatébresztőként szolgáljon a közjogi és magánjogi szereplőknek egyaránt, az önkéntes mentőszervezetek mozgalmának dinamizálását a társadalmi kapcsolatok fejlesztése útján megvalósító lehetőségeket illetően. A tanulmány első részében az önkéntes mentőszervezetek szerepével foglalkozom Magyarország katasztrófavédelmi rendszerében és javaslatokat fogalmazok meg a láthatóságuk növelése érdekében.

Kulcsszavak: katasztrófavédelem, önkéntes mentőszervezet, polgári védelem, önkéntes tűzoltó egyesület

Abstract

In Hungary, volunteer rescue organizations are one of the key pillars of voluntary cooperation in the disaster management as a national matter. The source of volunteering is the social capital within the framework of civil society. Involvement of the largest possible masses and the widest possible spectrum of society to the disaster management is a common interest and one of its possible way is the dynamization of voluntary movements. One solution is strengthening the social relationships of volunteer rescue organisations. Taking into consideration the characteristics of different communities, social participation in volunteer rescue organisations may be increased in a differentiated manner with regard to the good practice already existing domestically and abroad. Youth, higher education, business associations and other local communities can contribute specifically to the matter of disaster management and they represent an untapped human resource to the supply of human capital of voluntary movements. Social collectives are naturally built from the bottom up, however with the effective application of several tools, the state, the professional disaster management body can be the catalyst for social processes aimed at self-organization. In addition to the foregoing, the purpose of the study is to serve as a thought-provoking source for both public and private law actors regarding the possibilities of dynamizing the volunteer rescue organizations through the development of social relations. In the first part of the study, I deal with the role of voluntary rescue organizations in Hungary's disaster protection system and make suggestions to increase their visibility.

Keywords: disaster management, volunteer rescue organisation, civil protection, volunteer fire department

1. BEVEZETÉS

A társadalmi tőke [1] a társadalom erőforrásait foglalja magában, olyan cselekvési képességeket, amelyek végső soron az egyének kollektív erőfeszítéseiben öltenek testet. A mikroközösségeket jelentő és a társadalom alapszövetét képező családnál eggyel szélesebb, közepes méretű önkéntes társulásokban, az autonóm és cselekvő civil közösségekben a nemzet erőtartalmái rejlenek. Történelmi múltunkból fakadóan Magyarországon a közepes méretű közösségek formálódása és az emberek közötti bizalom építése csak a rendszerváltoztatást követően kezdődhetett meg. Az elmúlt négy évtized elég volt arra, hogy a magyar társadalom atomizálásának csökkentésében óriási fejlődés menjen végbe, viszont kevés ahhoz, hogy elérjük a régebb óta működő demokráciákban jellemző közösségi aktivitás szintjét.

Magyarországon az állam fontosnak tartja és biztosítja a civil közösségek önszerveződésének szabadságát és aktívan támogatja azokat a társadalmi kezdeményezéseket, amelyek a közjó elérését célozzák. A közjó általában azokra a javakra utal, amelyek az egyének számára indokoltá teszik a másokkal való tartós együttműködést, vagyis a közjó az egyes emberek céljaival áll kapcsolatban. Ilyen cél lehet a közösség békéje, rendje, belső és külső biztonsága, védelme. [2, p. 50-68.] Az önkéntességről szóló minden gondolat időszerű, társadalmi elismertsége pedig megkérdőjelezhetetlen, amelyet többek között az is alátámaszt, hogy 2021-es évet a civil szervezetek kezdeményezésére az Önkéntesség Magyarországi Évének nyilvánították a Kormány támogatásával. [3]

2. A TÁRSADALMI TŐKE SZEREPE – NEMZETÉPÍTÉS, KATASZTRÓFAVÉDELEM

A biztonság kiteljesítése államcél. [4] A biztonság fogalmát egy változatban negatív fogalomalkotással is megadhatjuk. A biztonság nem más, mint veszély nélküli állapot, a veszély hiánya. [5, 51-72.] A veszélyek irányulhatnak az emberek életére, egészségére, anyagi javakra, a lakosság alapvető ellátására, a természeti környezetre, a természeti értékekre [6, 3. § 5.]. A biztonságot veszélyeztető tényezők között a természetes és civilizációs eredetű jelenségek és veszélyforrások egyaránt megtalálhatók. Számos kockázat létezik, amelyek jellegüknél fogva olyan káreseményeket képesek előidézni, amelyeknek a megelőzése, elhárítása, hatásainak csökkentése, illetve helyreállítása a katasztrófák elleni védekezési tevékenység körébe tartozik.

A katasztrófavédelem nemzeti ügy, melynek leggyakrabban részét képező tűzoltás és műszaki mentés pedig állami feladat. [7, 2. § (2)] Mindazonáltal, az állami szervezeteken kívül, egyebek mellett, a katasztrófák elleni védekezésben részt vesznek az állampolgárok, az önkéntes alapon a belőlük szerveződő civil szervezetek, valamint az erre a célra létrehozott köztestületek is. [6, 2. § (1)] A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (továbbiakban: Kat.) [6] szövegéből nyilvánvaló a jogalkotó azon szándéka, amely szerint a biztonság és védelem rendszerébe aktívan kívánja bevonni a kollektív társadalmi erőforrásokat, azaz a társadalmi tőkét. A katasztrófavédelem ügye ily módon túlmutat az állami feladatmeghatározáson és nemzeti üggyé emelkedik. A jól működő katasztrófavédelemhez erős nemzet szükséges, erős nemzet pedig nem létezhet cselekvőképes polgári társulások nélkül.

A következőkben két részes tanulmányban tekintem át az önkéntes mentőszervezetek helyét és szerepét a katasztrófavédelem és a társadalom rendszerében. A tanulmány célja az önkéntességet kifejezetten a humán erőforrás oldaláról vizsgálni. A tudományos publikálás műfajában talán némileg formabontó módon, ötleteket, javaslatokat kívánok megfogalmazni azért, hogy az olvasót közös gondolkodásra buzdítsam: milyen módon lehet minél több embert bevonni az önkéntes mozgalmak működésébe. Az elsődleges cél tehát a brainstorming, így a tanulmány küllemében is inkább egy vitairathoz hasonló.

A tanulmány újszerűsége a benne foglalt ötletek saját logikai rendszerben történő bemutatásában merül ki, ennél fogva kifejezetten kerültem az önkéntesség történetének vagy jogi szabályozásának leíró jellegű bemutatását. Az önkéntesség jelentőségét alapvetésnek tekintem, így ennek alátámasztására sem térek ki külön, a témában született több, magas színvonalú publikáció ezt megtette. [7] A hipotézisem szerint van helye kreatív gondolkodásnak az önkéntes társadalmi részvétel növelésére. Ezt támasztja alá, hogy noha a tanulmány kézírata 2022. nyarán került lezárásra, az általam is felvetett javaslatok közül több is megvalósult az azóta eltelt időben. Ezekre a tanulmány szövegében utalást teszek. A tanulmányban hivatkozott tényekhez kvalitatív kutatás, leginkább megfigyelés útján jutottam. A társadalom sematikus csoportokra bontását követően törekedtem olyan kollektíváknak az azonosítására, amelyekről az önkéntesség hívó szavára leginkább – pozitív – reakció várható. A tanulmány nem holisztikus szemlélettel készült, így vannak olyan specifikus csoportok, amelyekre nem tértem ki. Ilyen például az önkéntes mentőszervezetek és a Magyar Honvédség kapcsolódása, amely témát más szakértők feldolgozták. [8]

A tanulmány első része általános megközelítést tartalmaz. E részben meghatározom az önkéntes mentőszervezetek fogalmát, elhelyezem azokat a katasztrófák elleni védekezés nemzeti rendszerében, valamint a külső megjelenésükkel, a láthatóságuk ügyével és utóbbi növelésének lehetőségeivel foglalkozom. Hitemből fakad a belső ellentmondás, amely szerint önkéntes tevékenységről van szó ugyan, de valójában mégis kötelesség, ha nem is jogi, de nemzeti és morális mindenképpen.

2. ÖNKÉNTES MENTŐSZERVEZETEK, MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGA

Magyarországon a lakosság biztonságának növelése, a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védekezés, az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető tüzek megelőzése, a tüzeseteknél, a műszaki mentéseknél való segítségnyújtás, és a tűz elleni védekezés rendjének és feltételeinek szabályozása két alapvető törvényben került meghatározásra. A Kat. értelmében az önkéntesen segítséget nyújtó személyek, az önkéntesen közreműködő társadalmi és karitatív szervezetek részt vehetnek a katasztrófák elleni védekezéssel összefüggő feladatok ellátásában. [6, 18. § (1)] Ennek feltétele, hogy a hivatásos katasztrófavédelmi szerv az önkéntes szervezetet szakmailag megfelelőnek minősítse (minősített önkéntes mentőszervezet). [6, 18/A. §] A másik alapvető jogszabály, a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény [9], amely bevezeti az önkéntes tűzoltó egyesület fogalmát. Az önkéntes tűzoltó egyesület olyan egyesület, amely közreműködik vagy részt vesz tűzmelegelőzési, valamint a tűzoltási és műszaki mentési feladatok ellátásában és ezt az alapszabályában tevékenysége céljaként rögzítette. [9, 4. § r.] Az önkéntes mentőszervezetek tevékenysége során fontos még az ún. civiltörvény is [10], amelyre a tanulmány második részében térek ki.

A minősített önkéntes mentőszervezetekben (a továbbiakban: önkéntes mentőszervezet) és az önkéntes tűzoltó egyesületekben közös az önkéntesség és legtöbbször a szervezet polgári jogi jogalanyisága (ami egyesület, ritkábban alapítvány). [11, 86.] Az 1996. évi XXXI. törvény az önkéntes tűzoltó egyesület számára az egyesületi polgári jogi formát írja elő, míg a 2011. évi CXXVIII. törvény az önkéntes mentőszervezetet civil szerveződésként tekinti. A civil szerveződés az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény alapján lehet egyesület, alapítvány, illetve civil társaság. Ezek közül az egyesület és az alapítvány önálló jogi személy. Az elméleti különbség ugyanakkor az, hogy az önkéntes tűzoltó egyesület az állam tűzvédelemmel („hagyományos” értelemben vett tűzoltósági és műszaki mentési hatásköreivel) kapcsolatos, az önkéntes mentőszervezet pedig a polgári védelmi feladatait egészíti ki.

A gyakorlatban a két csoport feladatrendszerre ilyen vegytisztán nem választható szét, hiszen az integrált katasztrófavédelmi szervezet létrejöttével a határok elmosódtak.

Az önkéntes mentőszervezet különleges kiképzésű személyi állománnyal rendelkezik, speciális technikai eszközökkel van felszerelve, amely alkalmassá teszi katasztrófák és veszélyhelyzetek hatásainak kivédésére, felszámolására, katasztrófavédelmi feladatok ellátására, valamint emberi élet mentésére. [6, 3. § 19.] Az önkéntes mentőszervezetek polgári védelmi kapcsolódása és különleges képessége jogalkotói elvárásokként jelentek meg. Ez a Kat. indokolásából nyilvánvaló: „*A különleges kiképzésű speciális technikai eszközökkel felszerelt, katasztrófák és veszélyhelyzetek hatásainak kivédésére, felszámolására, polgári védelmi feladat ellátására, valamint emberi élet mentésére önkéntesen létrehozott civil szerveződések olyan képességekkel rendelkeznek, amelyek sem az állami, sem az önkormányzati tűzoltóságoknál nem állnak rendelkezésre, vagy állami-önkormányzati fenntartásuk indokolatlanul nagy költséget jelentene. Speciális felkészültségük és felszereltségük alapján tevékenységi körük sokrétű, a mentés és katasztrófa-elhárítás minden területére kiterjed.*” [12]

Az önkéntes mentőszervezetek és a rájuk épülő mentőcsoportok rendszerének kiépítése a 2012. évtől kezdődött meg, és alapját a központi szinten szervezett HUSZÁR mentőszervezet képezte, amelynek tagjai különböző önkéntes mentőszervezetekből kerültek összeállításra. [13] A következő lépésben területi (vármegyei) szintű illetékességgel jöttek létre az ún. vármegyei mentőcsoportok (például Somogy Mentőcsoport [14]), melyek szintén az érintett területen működő önkéntes mentőszervezeteket tömörítik. Végül a 2014. évvel bezárólag létrehozták a járási mentőcsoportokat (például a Somogy vármegyei Marcali járás területén működő Marcali Járás Berzsenyi Mentőcsoport). [15] Legalsóbb (helyi) szinten a települési mentőcsoportok találhatóak. [16, 75-85.] A különböző terjedelmű illetékességi területeken szerveződő mentőcsoportok – ide nem értve a települési mentőcsoportokat – valós hozzáadott értéke, hogy a szervezést, irányítást és vezetést segítő ernyőszervezetként funkcionálnak, amelyek magját a tagságukban található önkéntes mentőszervezetek képezik. A mentőcsoportok önálló jogi személyiséggel többnyire nem rendelkeznek, ez alól kivételt képeznek az egyesületi formában működők, mint például amilyen a Budapesti Önkéntes Mentőszervezet Egyesület [17] (a továbbiakban: BÖME), melynek huszonhárom önkéntes mentőszervezet tagszervezete van [18, 199-207.], de példaként említhető az Órség-Goričko-Raab Mentőcsoport Egyesület vagy a Gyulai Járási Mentőcsoport Egyesület is. Az önkéntes mentőszervezetek és az önkéntes tűzoltó egyesületek gyakran átfedésbe kerülnek egymással és egy szervezetben koncentrálódnak, hiszen számos önkéntes tűzoltó egyesület már rendelkezik speciális szaktudással, illetve eszközzel és megszerezte a szükséges minősítést ahhoz, hogy alkalmassá váljon az önkéntes mentőszervezetként történő bevetésre, illetve van, hogy ezt az elnevezésében is feltünteti (például Péceli Készenléti Önkéntes Tűzoltó és Önkéntes Mentőszervezet Egyesülete [19]).

A társadalmi önszerveződés ereje az „alulról”, az önkéntesen történő építkezésben rejlik, ezért tanulmányomban is ilyen módon, lentről felfelé mutató (*bottom-up*) perspektívában tekintem át az önkéntes mentőszervezetek láthatóságának és társadalmi kapcsolatai erősítésének lehetőségeit azzal, hogy az önkéntes mentőszervezetekre összpontosítok (ideértve a minősítést megszerzett önkéntes tűzoltó egyesületeket), az ernyőszervezetekre csak érintőlegesen térek ki, a központi szinttel (pl. HUNOR és HUSZÁR) pedig egyáltalán nem foglalkozom. A következőkben az önkéntes mentőszervezetnek a Kat. értelmében vett fogalmát vettem alapul.

Magától értetődő, hogy az anyagi-technikai feltételek minél magasabb szintű biztosítása javítja az önkéntes mentőszervezetek közreműködési képességeit a katasztrófák elleni védekezésben. A támogatásra folyósított pénz soha nem lehet elég, mindig lesznek újabb és újabb fejlesztési lehetőségek, ötletek. A legkorszerűbb eszközök megléte önmagában ugyanakkor nem elegendő az aktív önkéntes szervezkedéshez, ha hiányzik hozzá a humán erőforrás bázisa. A Magyarországon található több száz önkéntes mentőszervezet tagságának utánpótlása, toborzási kérdései, a létszámihiány – az önkéntes tűzoltó egyesületekhez hasonlóan – sokszor a napi működés problematikus pontjai közé tartoznak. [20]

Ezért a pénzügyi támogatások kérdéskörével nem foglalkozom, a javaslataimat elsősorban minimális költségigénnyel járó, vagy éppen az önkéntes mentőszervezet költségvetésébe többletbevétel eredményező gondolatok képezik. Ha önkéntes és pénz (felszerelés) is van, akkor már „csak” szabadidőre van szükség, hogy az önkéntesek felvehessék a készenlétet. Ahogyan erre már több szakértő is rámutatott, fontos kérdés az önkéntesek szabadidejével kapcsolatos jogvédelem rendezése [21, 35-51.], viszont a szűkebb értelemben vett ágazati (katasztrófavédelmi tárgyú) jogszabályokon túli (például munkajogi tárgyú) jogalkotási és jogalkalmazási ügyek taglalása meghaladna írásom kereteit, így ezekre sem vállalkozom. Meglátásom szerint ahhoz, hogy az önkéntes mentőszervezetek tevékenységét dinamizálni lehessen, az önkéntes mozgalom új lendületet kaphasson, az első lépés az önkéntes mentőszervezetek rendszere átláthatóságának és láthatóságának a növelése.

3. AZ ÖNKÉNTES MENTŐSZERVEZETEK LÁTHATÓSÁGÁNAK JAVÍTÁSA

A katasztrófavédelmi tevékenység iránt érdeklődő, önkéntességre nyitott polgárok első lépésben minden bizonnyal a lakóhelyükön vagy tartózkodási helyükön (helyi szinten), valamint annak közelebbi környezetében (járási, illetve területi szinten) működő önkéntes mentőszervezetekkel kerülnek kapcsolatba. Jelenleg a helyi, járási és területi szinten működő mentőcsoportoknak, valamint az aktív önkéntes mentőszervezeteknek együtt még nincs olyan egységes és átlátható adatbázisa, amely a nyilvánosság számára elérhető volna. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv – annak vármegyei katasztrófavédelmi igazgatóságai – internetes honlapjainak áttekintését követően arra jutottam, hogy az egységes megjelenésű honlapok „Magunkról” fejezetének „Mentőcsoportok” alfejezete alatt található az önkéntes mentőszervezetekre vonatkozó tartalom. Ezeknél előfordul, hogy vármegyénként eltérnek egymástól, vannak olyan honlapok, amelyeken általános tudnivalók, míg olyanok is, ahol pályázati tudnivalók szerepelnek. Véleményem szerint célszerű a honlapok tartalmi és formai követelményeit, a feltöltött adatokat az egységesség figyelembevételével nyilvánosságra hozni. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv szigorú szabályokat határozott meg a honlapok tartalmára, amelyet azonban a jövő kihívásai és a hatékony önkéntesi toborzás céljából célszerű a mai kornak megfelelő, interaktív, átlátható és a laikus érdeklődő számára figyelemfelkeltő tartalommal feltölteni. A küllem lehetne homogén, tartalmát tekintve az önkéntes mentőszervezeteket teljeskörűen bemutató önálló weboldal, vagy a már meglévő honlapon keresztül elérhető aloldal. A polgárok irányában megvalósuló általános láthatóság növelése segíti az önkéntes mentőszervezetek lokálisan kiépített társadalmi kapcsolatait. Ez kettős folyamat. Egyrésztől maguknak az önkéntes mentőszervezeteknek kell gondoskodniuk a láthatóságuk eléréséről. Többek között az *International Association of Fire Chiefs* nevű amerikai szervezet is foglalkozott a közösségekkel kialakítandó közkapcsolatok fejlesztésének (*positive public relations*) témájával, az ötleteiket honlapjukon tették közzé [22]. Megállapításaik szerint nincs szükség reklámszakemberekre ahhoz, hogy a mentőszervezetek a helyi közösség figyelmét – pozitív értelemben – kreatív módon vonják magukra. Ez alatt nem kizárólag az internetes megjelenést (ideértve a közösségi médiamegjelenést) kell érteni.

Az internetes honlap és a közösségi médiajelenlét mellett a helyi médiumokkal kialakított jó kapcsolat, a vármegyei, települési sajtóban rendszeresen megjelenő hírlevelek, illetve beszámolók is igénybe vehetők. További eszköz lehet a „Nyitott szertárkapukhoz” hasonló rendezvények gyakori szervezése. Sok önkéntes mentőszervezet különleges eszközökkel rendelkezik, amelyek különböző, az önkéntes mentőszervezet telephelyére szervezett bemutatók útján tárhatók a nyilvánosság elé. Amennyiben a fizikai feltételei adottak, a telephely közösségi térként funkcionálhat, illetve az önkéntes mentőszervezet a képességeivel összefüggő képzéseket tarthat a lakosság részére (például elsősegély tanfolyam, ingyenes vérnyomás-mérés stb.).

A *National Volunteer Fire Council* (a továbbiakban: NVFC) nevű, önkéntes tűzoltó- és mentőszervezeteket tömörítő amerikai szövetség internetes felületén is megosztja nézeteit a mentőszervezetek „marketingjét” illetően. Az önálló arculat megtervezésén és infógrafikákon kívül – egyebek mellett – toborzó szórólapok készítését és terjesztését javasolja. [23]

Másrésről a hivatásos katasztrófavédelmi szerv is képes támogatni az önkéntes mentőszervezeteket a láthatóságuk növelésére tett erőfeszítéseik során. Az illetékességi területükön együttműködési megállapodással rendelkező önkéntes mentőszervezeteket a vármegyei katasztrófavédelmi igazgatóságok honlapján jól látható módon és egységes rendben fel lehetne tüntetni, az önkéntes mentőszervezetek saját internetes honlapja, esetleg vezető tisztségviselője elérhetőségének hiánytalan megosztásával. Ezzel előmozdítható, hogy az érdeklődő polgár eligazodjon a környezetében működő önkéntes mentőszervezetek kapcsán, megismerje azok tevékenységi köreit, specializációit, valamint a kapcsolatfelvételi lehetőségek. Megfontolandó lehet a területi mentőcsoportok számára a Katasztrófavédelem hivatalos honlapjától [24] elkülönülő, önálló, ugyanakkor egységes megjelenésű felület létrehozása, amelyhez jó mintaként szolgálhat a BÖME weboldala [17], az azon keresztül elérhető tartalommal együtt. Hasonló célokat szolgálhat egy központi „toborzó” honlap létrehozása is, ahol az érdeklődők részletes információkat kaphatnak az önkéntes szolgálat fajtáiról, jellegéről és egy-egy településre keresve szűrhetik, hogy ott, illetve a szűrés részletezésekor meghatározható távolságon belül milyen önkéntes mentőszervezetek működnek. Erre is található példa külföldön, például a „*Make Me A Firefighter*” kampány. [25] Hazánkban ilyen központi „toborzó” oldal a hivatásos katasztrófavédelmi szerv erőforrásaival, az önkéntes mentőszervezetek önkéntes részvétele mellett volna létrehozható.

A láthatóság javítását szolgálhatja az egységes arculat bevezetése és feltüntetése az önkéntes mentőszervezetek által használt járműveken, technikai eszközökön. E téren előrelépést jelentett a 2020. évben „Erdőtüzek oltására alkalmas gépjárművek és vízszállító gépjárművek rendszerbe állítása” nevű projekt során az önkéntes mentőszervezetek számára átadott járművek egységes megjelölése és arculata. [26] A hivatkozott projekten kívül más programok keretei között beszerzett és az önkéntes mentőszervezetek részére átadott gépjárműveken már szintén egységes arculat látható, ami azt mutatja, hogy az uniformizált megjelenésre törekvés a hivatásos katasztrófavédelmi szerv által megfogalmazott alapvetéssé vált. Ugyanakkor sok önkéntes mentőszervezet járművéről és eszközéről hiányzik az azonosságot kifejező jelzés. Bár a különböző önkéntes mentőszervezetek részére nem írható elő teljesen egyforma kinézet, a területi mentőcsoportok tagjai részére, jellegében azonos, de a területi eltérést magán viselő egységes jelzés (például címer) kidolgozása meggondolandó.

A jelzés kötelező feltüntetése az együttműködési megállapodásokban rendezhető volna. E tekintetben példaértékűnek tartom a német szövetségi mentőszervezet, a *Technisches Hilfswerk* (a továbbiakban: THW) egységes arculatát és lógóját.

A tanulmány témája szempontjából mellékes, pusztán érdekességként jegyzem meg, hogy a THW struktúrája egyedülálló a világon, ami részben abból fakad, hogy a tagjainak közel 99 %-a önkéntes. [27, 89-106.]

A láthatóság javítása potenciálisan a társadalom bármely szegmensét közelebb hozhatja a szervezethez. A szociális kötelékek általános javításán túl, van néhány olyan társadalmi csoportspecifikus mozgástér, amely az önkéntes mentőszervezet társadalmi kapcsolatait kifejezetten egy-egy kollektíva viszonylatában erősítheti. Ezért kifejezetten hasznos az ifjúság, a felsőoktatásban részt vevők, a gazdasági társaságok és a helyi közösségek (az önkormányzatok és az egyéb, nem a katasztrófavédelem területén helyben működő, civil szervezetek) irányában folytatott aktivitás, amelyekről a tanulmány második részében lesz szó.

4. ÖSSZEGRZÉS

A katasztrófavédelem rendszeréhez nyújtott önkéntes közreműködés több pilléren nyugszik. Az önkéntes tűzoltó egyesületek és a karitatív egyesületek mellett az egyik fő oszlopot az önkéntes mentőszervezetek jelentik, amelyeknek tagsága napjainkra már nagyságrendileg húszezer főt foglal magában. [28] A mindannyiunk által tapasztalt környezeti tényezők változásának köszönhetően, egyre több olyan káresemény történik, amelyek elhárítására és felszámolására bevethetők az önkéntes mentőszervezetek. A múltbeli tapasztalatokat tekintve – a 2012 és 2017 közötti időszakban és a teljesség igénye nélkül – az önkéntes mentőszervezetek legtöbbször életmentés, sérült személy mentése, eltűnt, folyóba esett, elmerült személy felkutatása, személy kútból történő kiemelése, állatmentés-kiemelés, viharok felzámolása, veszélyes fa eltávolítása, tetőszerkezet fóliázása, betegszállítás, megsüllyedt kishajó vízfelszínre emelése, hóban elakadt személygépkocsi kimentése, árvízi, belvízi védekezés, lakóházak bevédése, vízeltávolítás, összegyűlt csapadékvíz eltávolítása, víz-szivattyúzás, ároktisztítás, elöntött út tisztítása, halastó zsiliprendszerének tisztítása, ivóvízosztás, áramellátás alternatív fűtés biztosítása stb. érdekében kerültek bevetésre. [28, 110.]

Ezekből is látszik, hogy az önkéntes mentőszervezetek alkalmazhatósága széles skálán mozog. [29, 325-332.] Egy kissé elcsépelet analógiát alapul véve, ahogyan az az alapfokú tűzoltó tanfolyam tananyagában is az első helyen szerepel, az égéshez három feltétel együttes megléte szükséges: az éghető anyagé, gyulladási hőmérsékleté és oxigéné. Hasonlóan, a dinamikus, tette kész, jól képzett és széles körben bevethető önkéntes mentőszervezethez is három alkotóelem kell: pénz (amelyből a felszerelés és technikai fejlesztések finanszírozhatók), tudás (ami képzések, gyakorlatok és versenyek útján érhető el) és az önkéntességre vállalkozó ember. Az égés esetén, ha bármely feltételt csökkentjük, vagy elveszünk, az égés intenzitása csökken, esetleg megszűnik. Ez történik az önkéntes mentőszervezeteknél is, ha valamely alkotóelem részvétele csökken, vagy teljesen hiányzik, akkor az önkéntes mozgalom hatékonysága csorbát szenved, vagy az akár teljesen alkalmazhatatlanná válik. A feltételeket folyamatosan biztosítani kell (ahogyan az égést is táplálni kell) ahhoz, hogy az intenzitás csökkenését elkerüljük. Hiába figyelhető meg az önkéntes mozgalmak erősödése és egyre nagyobb szerepvállalásuk a katasztrófavédelemben, folyamatosan gondoskodni kell a nyitott és motivált önkéntesek bevonásáról.

Véleményem szerint jelentősen javítani lehetne az önkéntes mentőszervezetek láthatóságát. Egyrészt maguknak szükséges gondoskodniuk láthatóságuk és médiajelenlétük biztosításáról. Ennek első lépéseként célszerű kijelölni egy személyt, aki a rendszer tartalomgyártásért, moderálásért és a médiakapcsolatok fenntartásáért felelős. Ezt a feladatot gyakran az önkéntes mentőszervezet elnöke vagy vezetője végzi. A közkapcsolatok fenntartása proaktív szemléletmódot kíván a mentőszervezet részéről. Ide sorolható egyrészt a manapság népszerű közösségi médiafelületeken felhasználói fiók létrehozása és rendszeres tartalomkészítés, hírfolyam, tagok és eszközök bemutatása, programajánló közzététele. Jóllehet, sok mentőszervezet már most is kiváló kapcsolatot ápol a helyi média képviselőivel, viszont ahol ez hiányzik, ott ajánlatos bemutatkozó látogatás céljából meghívni utóbbiak képviselőit és megállapodni a rendszeres kapcsolattartásban.

A láthatóság növelésére szolgáló törekvést támogatná, ha a hivatásos katasztrófavédelmi szerv létrehozna a területi szerveinek honlapján egy, a jelenleginél vizuálisan jobban kiemelkedő, önálló aloldalt, amelyben területenként egymással megegyező csoportosítási elvek mentén és átlátható módon közzéteszi az illetékességi területeken működő önkéntes mentőszervezetek listáját, a legfontosabb információkat. Továbbá önálló, központi oldalt is lehetne készíteni, kifejezetten az önkéntes mentőszervezetek utánpótlásának segítésére. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv – jogi szabályozás útján és az ehhez szükséges anyagi források elkülönítésével (például a járműre ragasztható matricák elkészíttetésével és szétosztásával) – gondoskodhatna arról, hogy az önkéntes mentőszervezetek ne csak az új, hanem az összes rendszerben tartott járműveiken kötelezően és jól látható módon helyezzenek fel egységes – egyforma jellegű, de a területiséget is magán hordozó – címet.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Farkas Z. „A társadalmi tőke fogalma és típusai”, *Szellem és Tudomány*, 2013. 4. évfolyam, pp. 106-133.
- [2] Takács P., *A közjó, a közakarat és a közérdek az állam kontextusában*, Budapest: Gondolat, 2017.
- [3] Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat. „Parlament”. [Online].
Elérhetőség:
https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_35_onkentess eg.pdf/4f282a97-35d8-d6ec-8cd0-3285f71aa068?t=1621520411263 (2023.12.09.)
- [4] Magyarország Alaptörvénye [Online]. Elérhetőség:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (2023.12.09.)
- [5] Virányi G., *A biztonság-fogalomról, másként*, XIII kötet., Pécs, 2012.
- [6] A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény [Online].
Elérhetőség: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100128.tv> (2023.12.09.)
- [7] Teknős L., „A lakosság védelmének időszerű kérdései, az önvédelmi képességek jelentősége a katasztrófák elleni védekezésben,” *Hadtudomány*, 2018. pp. 81-110.
- [8] Kiss P., Bognár B. és Babos S.: „Az önkéntes mentőszervezetek és az önkéntes területvédelmi tartalékos rendszer kapcsolódási pontjainak bemutatása, az együttműködés fejlesztési lehetőségei Vas vármegyében I. rész”. *Védelem Tudomány*. 2023. 8. 3. 44.
- [9] A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény [Online]. Elérhetőség: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600031.tv> (2023.12.09)
- [10] Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról 2011. évi CLXXV. törvény [Online].
Elérhetőség: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100175.TV> (2024.01.28)
- [11] Schweickhardt G., *A katasztrófavédelem rendszere*, Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- [12] A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló T/3499. számú törvényjavaslat általános indokolása [Online].
Elérhetőség: <https://www.parlament.hu/irom39/03499/03499.pdf> (2023.12.09)

- [13] HUSZÁR Mentőszervezet. [Online]. Elérhetőség: <https://www.katasztrofavedelem.hu/191/huszar> (2023.12.10.)
- [14] SOMOGY Mentőcsoport [Online]. Elérhetőség: <https://somogy.katasztrofavedelem.hu/25323/mentocsoportok> (2023.12.10.)
- [15] *Tájékoztató a Marcali Katasztrófavédelmi Kirendeltség 2021. évi tevékenységéről*, Marcali: Marcali Katasztrófavédelmi Kirendeltség, 2022.
- [16] Plébán K., „A települési önkéntes mentőcsoportok védekezésének feltételrendszere,” *Hadtudomány*, 2016. 26. kötet, 2. szám, pp. 75-85.
- [17] Budapesti Önkéntes Mentőszervezet Egyesület [Online]. Elérhetőség: <http://budapestmentoszervezet.hu/kapcsolat/> (2023.12.11.)
- [18] Varga F., „Az önkéntes közreműködés a katasztrófavédelemben,” *Védelem Tudomány*, 2017. 2. kötet, 2. szám, pp. 199-207.
- [19] Péceli Készenléti Önkéntes Tűzoltó és Önkéntes Mentőszervezet Egyesülete Alapszabály [Online]. Elérhetőség: <https://keszenletituzoltosag.hu/alapszabaly.pdf> (2023.12.11.)
- [20] Dobson T., „A beavatkozások fejlesztése című bemutató anyag,” [Online]. Elérhetőség: <http://www.vedelem.hu/letoltes/document/279-mts-dobson.pdf> (2022.07.10.)
- [21] T. Hábermayer, Á. Túriné Barta, G. Sárossy és G. Kiefaber, „A katasztrófavédelmi műveletek támogatása önkéntesek bevonásával,” *Hadmérnök*, 2019., 14. kötet, 3. szám, pp. 35-51.
- [22] C. Michael, „Create Positive Public Relations in Your Community,” [Online]. Elérhetőség: <https://www.iafc.org/topics-and-tools/volunteer/vws/chiefs-arrit/topics/community/marketing-and-media/resourcedetails/Create-Positive-Public-Relations-in-Your-Community> (2022.07.10.)
- [23] K. John, „Moving fire departments forward through marketing,” [Online]. Elérhetőség: <https://www.nvfc.org/moving-fire-departments-forward-through-marketing/> (2022.07.10.)
- [24] Katasztrófavédelem hivatalos honlap [Online]. Elérhetőség: <https://www.katasztrofavedelem.hu/> (2023.12.11.)
- [25] Make Me a firefighter honlap [Online]. Elérhetőség: <https://makemeafirefighter.org/> (2023.12.11.)
- [26] Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság hivatalos honlap – hírek: Új járművek több mint egymilliárd forintért [Online]. Elérhetőség: <https://fovaros.katasztrofavedelem.hu/26128/hirek/240678/uj-jarmuvek-tobb-mint-egymilliard-forintert> (2023.12.11.)
- [27] Kersák J. „A német Technisches Hilfswerk műszaki képességének adaptálási lehetőségei Magyarországon”. *Hadmérnök*. 2021. 16. 2.
- [28] Teknős L., „A lakosság védelmének időszerű kérdései, az önvédelmi képességek jelentősége a katasztrófák elleni védekezésben,” *Hadtudomány*, 2018. pp. 81-110.
- [29] Nováky M., *Önkéntes mentőszervezetek alkalmazásának lehetőségei*, G. Gaál és Z. Hautzinger, szerk., Pécs: Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2015,